

Fig. 1. Den gamle Kirkegård. Hovedindgangen fra Vestergade. Foto Mogens Vedsø 2007. – *Den gamle Kirkegård (The Old Cemetery). Main entrance.*

KIRKEGÅRDE I KERTEMINDE

Efter forordningen af 22. febr. 1805, der påbød kirkerne at anlægge nye kirkegårde uden for byen, anskaffedes et stykke jord vest for Kerteminde og syd for vejen til Odense, den senere Vestergade. Kirkeinspektionen besluttede 1806 at indhegne den nye assistenskirkegård med en jordvold, grøft og levende hegn, men endnu ved årets slutning var kirkegården ikke anlagt, og biskop Nansen gav derfor tilladelse til at anvende den gamle kirkegård ved kirken vinteren over.¹ Det følgende år plantedes asketræer, og Hans Davidsen ansattes til at udstikke, planere og beplante kirkegården.² 1835 gennemførte gartner H. M. Møller en større istandsættelse i form af regulering af gangene og nyplantning af buske og træer.³ Omsorgen for den nyistandsatte kirkegård vistes 1839 ved en forordning fra kirkeinspektionen, der 'forbyder børn uden voksent og ansvarligt tilsyn adgang på kirkegården, da hegn, træer og blomster tager skade af deres besøg.' Allerede 1853 fremførtes ønske om anlæggelse af endnu en kirkegård i byen,⁴ men i stedet besluttedes en udvidelse

ved opkøb af kommunal jord.⁵ Atter 1884 blev der foretaget en mindre udvidelse og 1902 opfyldtes og reguleredes terrænet.⁴ Da yderligere udvidelse af den gamle kirkegård ikke var mulig, anskaffedes i 1928 jord til en ny 'assistenskirkegård' i byens vestlige udkant.⁵ Den nye kirkegård blev taget i brug 1931.⁶

DEN GAMLE KIRKEGÅRD (ASSISTENSKIRKEGÅRDEN)

Kirkegården ligger i byens sydlige del ud til fjorden og mod nord afgrænset af Vestergade.

Hegn og indgange. Kirkegården hegnes mod nord og øst af mure af kløvet kamp, der opførtes 1924,⁵ mens der mod vest og syd er klippede tjørnehække på lave, i et vist omfang stenkransede, jordvolde. Muren omsattes delvist 1965.⁷ Hovedindgangen (fig. 1) i den østre ende af den

Fig. 2-3. 2. Kirkegårdsmonument nr. 4, o. 1829(?), over Birgitte Cathrine Causlund (†1842) og ægtemanden Knud Jensen Causlund (†1829) (s. 2089). 3. Kirkegårdsmonument nr. 5, o. 1830, over Henrik Carstensen (†1830) og hustru Ane Marie Nielsen (†1832) (s. 2089). Foto Mogens Vedso 2007. – 2. Churchyard monument no. 4, c. 1829(?), in memory of Birgitte Cathrine Causlund (†1842) and her husband Knud Jensen Causlund (†1829). 3. Churchyard monument no. 5, c. 1830, in memory of Henrik Carstensen (†1830) and his wife, Ane Marie Nielsen (†1832).

nordre kirkegårdsmur prydes siden 1891 af en stor, sortmalet jernportal med køreport og flankerende fodgængerlåger.⁵ Fløjene er af smedjærn og bæres af støbejernssøjler, hvoraf de to midterste smykkes af kors på toppen. I det sydøstre hjørne, ud mod fjorden, er en fodgængerlåge med to groft tilhuggede granitpiller, der bærer en trætræmme. En bred køreport i det nordvestre hjørne, ved materialhuset (jf. ndf.), lukkes af tråd-gitterfløje og tjener til arbejdskørsel.

†*Hegn og indgange.* Ved anlæggelsen afgrænsedes kirkegården af græstørvsvolde med foranliggende grøfter (jf. ovf.). Endnu 1812 var arbejdet hermed ikke afsluttet, idet både Erik Jacobsen og Ove Vitrock betales for at opsætte jordvolden, mens Søren Christensen gravede de tilhørende

grøfter.⁸ En dobbelt port fremstilledes 1808 af snedker Niels Lauenborg,² og 1818 forfærdigede han to nye stakitter og en stakitport.⁸ Omfattende reguleringer af voldene og opsætning af hegn blev udført 1881.⁹

Bygninger m.m. på kirkegården. Et lille materialhus af røde tegl med tag af sort tagpap er opført 1884.⁵ Lige inden for hovedindgangen er opstillet et stort sortmalet *skibsanke* (jf. fig. 1, 6), der står på en brolagt plads omgivet af granitpiller og udspændte jernkæder.

KIRKEGÅRDSMONUMENTER

1) 1816,¹⁰ over Jørgen Kragh, skipper, *1760, †5. nov. 1815.

Rød kalksten, 147×80 cm. Profileret liggesten med indskrift med fordybet kursiv øverst på stenen. Sekundært placeret på fælles gravsted med nr. 2 midt på kirkegården.

2) O. 1818, over Joh. Bering, *1765, †1818.

Rødlig granit, 141×63 cm. Liggesten med indskrift med fordybet kursiv på stenens øvre halvdel. Midt på kirkegården sammen med nr. 1.

3) 1825(?), over Ole Henrik Svane (lægprædikant), *13. nov. 1740 i Koldsbæk, †3. juli 1825.

Tavle af hvid marmor, 64×47 cm, med indskrift med fordybede versaler, udfyldt med sort. Tavlen, der fremstår istandsat med opmalet indskrift, har været knækket tværs over. På kirkegårdens nordlige del.

4) (Fig. 2), o. 1829(?), over Birgitte Cathr(ine) Causlund, *24. juli 1782, †14. marts 1842, og

Fig. 4. Kirkegårdsmonument nr. 6, o. 1842, over kateket P.G.C. Westergaard (†1842) (s. 2090). Foto Mogens Vedso 2007. – *Churchyard monument no. 6, c. 1842, in memory of catechist P. G. C. Westergaard (†1842).*

Fig. 5. Kirkegårdsmonument nr. 7d, o. 1867, over Christiane Svitzer (†1867) (s. 2090). Foto Mogens Vedso 2007. – *Churchyard monument no. 7d, c. 1867, in memory of Christiane Svitzer (†1867).*

ægtemanden Knud Iensen (Jensen) Causlund, *3. okt. 1784, †11. dec. 1829.

Støbejern, 140×105 cm. Kors med spidse trepasender. Langs kanten løber et ophøjet bånd, som i korsenderne danner fire spidse blade. Indskrift med relieffraktur og -versaler. Sortmalet. Ved nordmuren.

5) (Fig. 3), o. 1830, over Henrik Carstensen, *2. nov. 1784, †30. okt. 1830, og hustru Ane Marie Nielsen, *11. nov. 1787, †10. dec. 1832.

Støbejern, 110×68 cm. Kors med trefligede, kolbueformede ender; mindre, tilsvarende ornamenter udgår fra kors-skæringen. I den øverste korsende er et utydeligt ornament, formentlig en blomst, og ved korsfoden et bladornament. Indskrift med relieffersaler, endvidere på bagsiden af den vandrette korsarm »Fred med eders støv«. Sortmalet. Ved østmuren.

Fig. 6. Kirkegårdsmonumenter nr. 7a-e, o. 1843-81, over medlemmer af familien Svitzer (s. 2090). Foto Mogens Vedsø 2007. – *Churchyard monuments nos. 7a-e, c. 1843-81, in memory of members of the Svitzer family.*

6) (Fig. 4), o. 1842, over P(eter) G(eorg) C(hristian) Westergaard, kateket i Kerteminde, ★4. april 1806, †1. nov. 1842.¹¹

Støbejern, 116×71 cm. Kors med trefligede, liljeformede korsender, hvori en roset med fire spidse blade. Fra korsskæringen udgår mindre liljer, og lignende ornamenter pryder korsfoden. Indskrift med relieffraktur og -versaler. På øvre korsende spor af et påskruet tårnament (sml. nr. 7b). Sortmalet. Midt på kirkegården sammen med nr. 8 og 9.

7a-e) (Fig. 5-6), o. 1843-81. Fem ensdannede, sortmalede støbejernskors, svarende til nr. 6, ca. 105×70 cm, over medlemmer af familien Svitzer, opsat på fælles gravsted nordøstligt på kirkegården.

7a) O. 1843, over S. I. C. Svitzer, ★13. febr. 1813, †3. juli 1843. Foroven spor efter tårnament, antagelig en sommerfugl (sml. nr. 7b). Indskrift med relieffraktur og -versaler. 7b) O. 1843, over Elise Adolphine Petrine Switzer[!], ★31. okt. 1840, †24. juli 1843. Indskrift med relieffraktur og -versaler. På øvre korsende et ornament i form af en påskruet sommerfugl. 7c) O. 1850, over Else Petrine Svitzer, f. Bachmann, ★5. jan. 1778, †19. marts 1850. Indskrift med reliefversaler. På bagsiden af den vandrette korsarm et skriftsted (Åb. 14,13). 7d) (Fig. 5), o. 1867, over Christiane Svitzer, f. Schroll, ★13. aug. 1801, †27. maj 1867. På bagsiden af korsskæringen er ornament i form af et håndtryk. Indskrift med reliefversaler. 7e) O. 1881, over Jacob Bjørn Svitzer, ★18. juli 1800,

†13. dec. 1881. Ornament og indskrift som nr. 7d.

8) (Fig. 7), o. 1848, over Lorentz Møller, maler, *29. juli 1801 i Odense, †11. april 1848.

Støbejern, 115×71 cm. Kors med treffigede, spidse korsender; fra korsskæringen udgår mindre, tilsvarende ornament. Indskrift med reliefversaler. Sortmalet. Midt på kirkegården sammen med nr. 6 og 9.

9) (Fig. 8), o. 1852, over Marie Nielsen, f. Andersen, *16. feb. 1815, †3. juni 1852.

Sortmalet støbejernskors svarende til nr. 5, 102×68 cm. Indskrift med reliefversaler; endvidere på bagsiden af den vandrette korsarm »Fred være med eders støv«. Midt på kirkegården sammen med nr. 6 og 8.¹²

Fig. 7. Kirkegårdsmonument nr. 8, o. 1848, over maler Lorentz Møller (†1848) (s. 2091). Foto Mogens Vedsø 2007. – *Churchyard monument no. 8, c. 1848, in memory of painter Lorentz Møller (†1848).*

Fig. 8. Kirkegårdsmonument nr. 9, o. 1852, over Marie Nielsen (†1852) (s. 2091). Foto Mogens Vedsø 2009. – *Churchyard monument no. 9, c. 1852, in memory of Marie Nielsen (†1852).*

10) (Fig. 9), o. 1880, over Laurids Kristian[!] Hagen, præst (ved Valgmenighedskirken), ridder af Dannebrog, *29. maj 1808, †1. juni 1880. Under indskriften et skriftsted (Sl. 118).

Kløvet natursten af sort-hvid granit, 130×125 cm. Stenen har poleret forside med indskrift med fordybede versaler, hvoraf det fremgår, at den er sat af 'venner'. Gravstedet er indhegnet af et sortmalet støbejernsgitter, som mangler flere fag. På kirkegårdens vestlige del.

11) (Fig. 10), o. 1910, over I(ens) (Jens) Th(eodor) Kragh, præst i 48 år, *1835, †1910.

Stele af egetræ beslået med jernbånd, 178×60 cm. Stelen har cirkulær afslutning foroven og på forsiden et reliefkors. Langs kanten samt tværs over er den beslået med svære jernbånd. Båndene har indskrift med fordybede versaler, på forsi-

den af monumentet personalia samt skriftsted, på bagsiden navnene på de lokaliteter, hvor afdøde havde embede (Hyllested, Holsteinborg, Kornrup, Gudbjerg). Ved østmuren.

12) (Fig. 11), o. 1927, med buste udført af billedhugger Ludvig Brandstrup, over Alhed Larsen, f. Warberg, (maler), *1872, †1927, Johannes Larsen, (maler og grafiker), *1867, †1961, Andreas Larsen, *1899, †1953, Else Larsen, *1910, †1984 og Jeppe Larsen, *1935, †1984.

Stele af rødgrå granit med buste af bronze, 178×42 cm, heraf måler busten 47 cm. Stelen har indskrift på forsiden med påsatte antikva af bronze. Busten (fig. 12) er et ungdomsportræt af afdøde med håret samlet i en fletning og iført en klædning med høj krave. Forneden på forsiden er indridset navnet »Alhed« med fordybede versaler,

Fig. 9. Kirkegårdsmonument nr. 10, o. 1880, over valgmenighedspræst Laurids Christian Hagen, (†1880) (s. 2091). Foto Mogens Vedso 2009. – *Churchyard monument no. 10, c. 1880, in memory of vicar Laurids Christian Hagen (†1880).*

Fig. 10. Kirkegårdsmonument nr. 11, o. 1910, over præst Jens Theodor Kragh (†1910) (s. 2091). Foto Mogens Vedso 2007. – *Churchyard monument no. 11, c. 1910, in memory of vicar Jens Theodor Kragh (†1910).*

på bagsiden ses kunstnersignaturen »LB 6.10.89« for Ludvig Brandstrup.¹³ Sydligt på kirkegården.

(†) *Kirkegårdsmonument*. O. 1763–65. Fragment af grå kalksten, 65×70×20 cm, formentlig samhørende med to fragmenter på kirkegården ved kirken, (†)kirkegårdsmonument nr. 2a–2b (s. 2048–49), og i så fald tilhørende fattigforstander Christen Laurentin, †1765. I nedre højre hjørne ses et blomsterornament. Den næsten helt udviskede indskrift er med fordybede versaler. Placereet op ad kirkegårdens nordmur.

DEN NYE KIRKEGÅRD

Kirkegården er anlagt på et areal, der nu ligger centralt i byen, men ved indvielsen lå i dens vestlige udkant. Den støder i sydvest op til Hans Schacksvej og i nord til Grønløkkevej, men er derudover omgivet af bebyggelse. Tilkørsel sker fra øst ad Kirkegårdsallé.

Fig. 11. Kirkegårdsmonument nr. 12, o. 1927, med buste udført af billedhugger Ludvig Brandstrup, over maler Alhed Larsen (†1927) og maler og grafiker Johannes Larsen (†1961) samt familie (s. 2092). Foto Mogens Vedsø 2007. – *Churchyard monument no. 12, c. 1927, with a bust carried out by sculptor Ludvig Brandstrup, in memory of painter Alhed Larsen (†1927), painter and graphicist Johannes Larsen (†1961) and family.*

Fig. 12. Buste af Alhed Larsen (†1927), udført af billedhugger Ludvig Brandstrup. Detalje af kirkegårdsmonument nr. 12 (s. 2092). Foto Mogens Vedsø 2007. – *Bust of Alhed Larsen (†1927), by sculptor Ludvig Brandstrup. Detail of churchyard monument no. 12.*

Hegn og indgange. Kirkegården hegnes fortrinsvis af hække suppleret med trådhegn, dog er der ud mod Grønløkkevej en kortere murstrækning af røde tegl afdækket med vingetagsten. Hovedindgangen i øst har en bred køreport med en fodgængerlåde ved hver side. Porten flankeres af to høje granitkvaderpiller, der prydes af et kors på østsiden og krones af en kugle; ved lågerne yderligere tilsvarende, lave kvaderpiller uden udsmykning. Fløjene er af sortmalet smedjærn. En fodgængerlåde i muren mod Grønløkkevej er ligeledes udstyret med en sortmalet gitterfløj af smedjærn.

Bygninger på kirkegården. Umiddelbart inden for hovedindgangen står syd for vejen en bygning fra 1931,⁶ der oprindeligt tjente som *fligkapel*, men nu anvendes som *materialhus*. Den omtrent kva-

Fig. 13. Den gamle Kirkegård set mod sydøst. Foto Mogens Vedsø 2007. – *Den gamle Kirkegård (The Old Cemetery) seen towards the south-east.*

dratiske bygning har grå, pudsede mure og kraftig fremspringende gesims, der bærer et lavt pyramideformet, papklædt tag. Indgangen i nordsiden er vandret overdækket og har en smal indfatning af granit. I vestsiden er et cirkelvindue med pudset indfatning og støbejernsstel. Det nuværende *ligkapel* er opført 1967 midt på kirkegården og højt placeret.⁷ Den vinkelformede bygning af røde tegl har sorte, papklædte pulstage. Kapellet er placeret i den søndre fløj, mens den østre tjener som indgangsparti, venterum m.m. En nyere bygning af røde tegl og med rødt tegltag umiddelbart vest for det gamle ligkapel indeholder *kirkegårdskontor*, *toiletter m.m.*

Kirkegårdsmonument. (Fig. 14), o. 1940, over Hans Chr(istian) Hansen, menig nr. 305, 2. regiments kanonkompagni, ★18. feb. 1920, †9. april 1940, faldet i Haderslev. På soklen »Rejst af borgerne i Kerteminde«.

Rød granit, 124×68 cm. Cippus med poleret midtstykke hvorpå indskrift med fordybede versaler, udfyldt med guld. Øverst spor af *†*topprydelse (urne?). Gravstedet er hegnet af granitplinte med jernkæde imellem. Midt på kirkegården.

KILDER OG HENVISNINGER ARKIVALIER

LANDSARKIVET FOR FYN. *Fyns Stiftsøvrigheds arkiv*: Kerteminde Kirkes regnskaber 1704–1883 (forkortet: *Stiftsøvr.ark.* Rgsk.). *Kirkeinspektionsarkivet*: Kerteminde Kirkes regnskaber 1694–1916 (forkortet: *Kirkeinsp.ark.* Rgsk.). – Indkomne breve 1710–1915 (forkortet: *Kirkeinsp.ark.* Indk. breve). *Menighedsrådsarkivet*: Kerteminde kirkesynsprotokol 1862–1955 (forkortet: *Menighedsrådsark.* Synsprot.).

KERTEMINDE BY- OG EGNSHISTORISKE ARKIV. A1464: Kerteminde Kirke (Sct. Laurentius).

VED EMBEDET. Synsprotokol 1957 ff. (forkortet: *Ved embedet.* Synsprot.).

LITTERATUR

G. Strøm, »Efterretninger om Kjerterminde Præster, Rectorer og Hørere siden Reformationen«, *Samlinger til Fyns Historie og Topografi*, bd. 3, 1865 (Strøm). Erland Porsmose, Birgit Bjerre og Kurt Risskov Sørensen, *Kerteminde bys historie 1-3 (1350-2000)*, Odense 2000 (Byhist 1-3).

Historiske indledninger og beskrivelse af kirkegårdene ved Mogens Vedsø. Kirkegårdsmonumenter ved Rikke Ilsted Kristiansen. Engelsk oversættelse ved Jette Ní Mhaolcatha. Redaktionssekretær Heidi Lykke Petersen. Redaktionen afsluttet oktober 2007 med enkelte supplementer januar 2009. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø 2008-09.

NOTER

¹ LAFyn. *Kirkeinsp.ark.* Indk. breve 1710-1819.

² LAFyn. *Kirkeinsp.ark.* Rgsk. 1786-1812.

³ LAFyn. *Kirkeinsp.ark.* Indk. breve 1820-39.

⁴ LAFyn. *Kirkeinsp.ark.* Indk. breve 1840-1915.

⁵ LAFyn. *Menighedsrådsark.* Synsprot 1862-1955.

⁶ *Byhist* 3, 172.

⁷ *Ved embedet.* Synsprot.

⁸ LAFyn. *Stiftsovr.ark.* Rgsk. 1811-20.

⁹ LAFyn. *Stiftsovr.ark.* Rgsk. 1877-83.

¹⁰ D.å. modtog kirken 10 rbdrl. for ligstenens placering på graven. LAFyn. *Stiftsovr.ark.* Rgsk. 1811-20.

¹¹ Jf. afskrift ved V. Woll i Kerteminde By- og Egnshistoriske Arkiv. *Kerteminde Kirke (Sct. Laurentius)*. A1464; jf. også Strøm 61 f.

¹² Efter redaktionens afslutning opstillet ved østre kirkegårdsmur.

¹³ En tilsvarende bronzebuste findes i Johannes Larsen Museet i Kerteminde. Busterne har fælles forlæg i

Fig. 14. Kirkegårdsmonument, o. 1940, over menig nr. 305, Hans Christian Hansen (†1940) (s. 2094). Foto Mogens Vedsø 2007. – *Churchyard monument, c. 1940, in memory of private no. 305, Hans Christian Hansen (†1940).*

en gipsbuste i svensk privateje, jf. meddelelse fra Kurt Risskov Sørensen, Kertemindeegnens Museer.

